

Анотація

Гнат І. Особливості відтворення лінгвокультурних реалій у перекладах новел Василя Стефаника.

Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2023.

Дослідження «Особливості відтворення лінгвокультурних реалій у перекладах новел Василя Стефаника» присвячене аналізу перекладу лінгвокультурних реалій у творах видатного українського письменника Василя Стефаника, який активно використовував буковинсько-покутську говірку та культурний контекст свого регіону в своїй творчості. У магістерській роботі проаналізовано інтерпретації лінгвокультурних аспектів творчості Василя Стефаника у перекладах на німецьку та англійську мови.

У дослідженні розглядаються специфічні особливості перекладу слів, фраз, та виразів, що відображають культурний фон та говірку буковинсько-покутського регіону. У роботі докладно проаналізовано використані перекладачами стратегії та методи відтворення цих лінгвокультурних реалій у цільову мову, особливості вибору еквівалентів та можливі варіанти перекладу. Окрема увага приділяється збереженню автентичності та стилю оригіналу у перекладі.

Дослідження розкриває важливі відомості про вплив лінгвокультурних реалій на переклад творів Василя Стефаника та сприяє кращому розумінню проблем перекладу літературних текстів, які містять регіональну специфіку та культурні нюанси. Результати цього дослідження можуть бути корисними для перекладачів, філологів та літературознавців, які цікавляться літературними перекладами та вивченням міжкультурних аспектів в літературі.

Ключові слова: реалія, буковинсько-покутська говірка, Василь Стефаник, цільова мова, переклад реалій.

Hnat I. Die Besonderheiten der Wiedergabe von sprachkulturellen Realien in Übersetzungen der Novellen von Vasyl Stefanyk.

Die Forschung „Die Besonderheiten der Wiedergabe von sprachkulturellen Realien in Übersetzungen der Novellen von Vasyl Stefanyk“ befasst sich mit der Analyse der Übersetzungen von sprachkulturellen Realien in den Novellen des bedeutenden ukrainischen Schriftstellers Vasyl Stefanyk, der in seinem Werk den bukowinisch-pokutischen Dialekt und den kulturellen Kontext seiner Region aktiv verwendete. In der Masterarbeit werden Interpretationen der sprachkulturellen Aspekte von Vasyl Stefanyks Werk in Übersetzungen ins Deutsche und Englische analysiert.

In der Forschung werden spezifische Merkmale der Übersetzung von Wörtern, Phrasen und Ausdrücken, die den kulturellen Hintergrund und den Dialekt der Bukowina-Pokutien-Region widerspiegeln, betrachtet. Die Arbeit analysiert

ausführlich die von den Übersetzern verwendeten Strategien und Methoden zur Wiedergabe dieser sprachkulturellen Realien in die Zielsprache, die Besonderheiten der Auswahl von Äquivalenten und mögliche Übersetzungsvarianten. Besonderes Augenmerk wird auf die Bewahrung von Authentizität und Stil des Originals in der Übersetzung gelegt.

Die Forschung offenbart wichtige Informationen über den Einfluss von sprachkulturellen Realien auf die Übersetzung von Vasyl Stefanyks Werken und trägt zu einem besseren Verständnis von Übersetzungsproblemen in literarischen Texten bei, die regionale Besonderheiten und kulturelle Nuancen aufweisen. Die Ergebnisse dieser Forschung können für Übersetzer, Philologen und Literaturwissenschaftler von Interesse sein, die sich für literarische Übersetzungen und die Erforschung interkultureller Aspekte in der Literatur interessieren.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Реалія в системі безеквівалентної лексики.....	6
1.2 Класифікації реалій.....	13
1.3 Реалія як об'єкт перекладу.....	21
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ЗБІРКИ НОВЕЛ «КАМІННИЙ ХРЕСТ» ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ.....	32
2.1 Тематичні групи реалій у новелах Василя Стефаника.....	32
2.2 Способи перекладу реалій німецькою мовою.....	43
2.3 Труднощі перекладу українських реалій німецькою мовою.....	50
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ «КЛЕНОВІ ЛИСТКИ» ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.....	57
3.1 Лексико-семантичні групи реалій у збірці оповідань.....	57
3.2 Особливості перекладу реалій англійською мовою.....	62
3.3 Порівняння специфіки перекладу творів Василя Стефаника німецькою та англійською мовами.....	67
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Питання міжкультурного спілкування і національно-специфічних елементів мов різних народів сьогодні широкого обговорюються. Одним з основних об'єктів лінгвістичних досліджень в останні десятиліття стали реалії – національно-специфічні одиниці, котрі становлять частину безеквівалентної лексики, мають етнічний відтінок, позначають унікальні для культури певного народу явища та предмети і не мають еквівалентів у мовах інших народів. Саме це явище висвітлює національно-специфічне забарвлення в мові, яким відрізняється один етнос від іншого [1, с. 9].

Коли мова заходить про фонові знання перекладача, очевидним є те, що їхню основу складають лінгвокультурні реалії. Відповідно до словникових визначень, реалії – це предмети матеріальної культури. У мовознавстві та перекладознавстві реаліями називають вирази та слова, котрі позначають ці предмети, зокрема стійкі словосполучення, що включають в себе такі слова. Реалії є національно-специфічними елементами національно-культурного аспекту тексту, а таким чином вони часто зумовлюють труднощі під час перекладу як акту міжкультурної та міжмовної комунікації.

Дві національні культури ніколи не збігаються повністю. Це, перш за все, впливає з того, що кожна культура складається з інтернаціональних та національних елементів, тому слід спеціально виокремлювати та вивчати слова, у котрих найбільш яскраво висвітлюється специфіка та своєрідність національної культури. Досить гостро роль фонових знань відчувається під час читання перекладів творів художньої літератури, де часто буде мати місце міжмовна (двомовна) комунікація [14, с. 68].

Лінгвокультурні реалії досліджувалися у працях таких вчених, як Н. Абабілова [1], Т. Авдеєнко [2], О. Бобришева [5], І. Гамаюн [11], Т. Жукова [13], Р. Зорівчак [15], Т. Левітін [21], О. Лотоцька [25], К. Меженська [27], А. Мороз [28], К. Подорожна [31], М. Сливка [33], Ю. Торговець [44] та багатьох інших. Особливої уваги також потребує аналіз специфіки функціонування реалій у перекладах новел Василя Стефаника.

Актуальність теми дослідження зумовлена загальними тенденціями лінгвістики до вивчення особливостей відтворення українських лінгвікультурних реалій німецькою та англійською мовами. Актуальність даного дослідження полягає у необхідності дати цілісну інтерпретацію поняття реалії, виокремити основні її види та проаналізувати особливості перекладу українських реалій англійською та німецькою мовами.

Мета роботи – обґрунтувати основні ознаки лінгвокультурної реалії як об'єкта перекладу, визначити специфіку відтворення лінгвікультурних реалій у перекладі збірки новел «Камінний хрест» англійською мовою та збірки оповідань «Кленові листки» німецькою мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких **завдань**:

- 1) визначити роль реалії в системі безеквівалентної лексики;
- 2) розглянути класифікації реалій;
- 3) простежити особливості реалії як об'єкта перекладу;
- 4) виокремити тематичні групи реалій у перекладі німецькою мовою новел Василя Стефаника «Камінний хрест»;
- 5) проаналізувати способи перекладу реалій німецькою мовою;
- 6) виокремити лексико-семантичні групи реалій в англійському перекладі збірки оповідань Василя Стефаника «Кленові листки»;
- 7) здійснити аналіз особливостей перекладу реалій англійською мовою;
- 8) порівняти специфіку перекладу творів Василя Стефаника німецькою та українською мовами.

Об'єктом дослідження є збірка новел «Камінний хрест» та збірка оповідань «Кленові листки» Василя Стефаника.

Предмет дослідження нашої роботи становлять особливості відтворення лінгвокультурних реалій у перекладах новел Василя Стефаника «Камінний хрест» та «Кленові листки».

Методи дослідження. Для реалізації мети та поставлення основних наукових завдань виділимо такі методи дослідження:

1) описовий метод – для класифікації та інтерпретації структурних і функціональних властивостей реалій;

2) дедуктивно-індуктивний метод – для аналізу і синтезу наукових теорій і концепцій;

3) метод суцільної вибірки, за допомогою якого було зібрано фактичний матеріал дослідження;

4) зіставний метод спрямовано на встановлення спільних і відмінних рис між одиницями оригіналу і перекладу;

5) аналізу словникових дефініцій – для виявлення оточення слів та їх визначень у словниках;

6) математичних підрахунків – для встановлення відсоткового співвідношення прикладів та визначення найбільш використовуваних способів перекладу лінгвокультурних реалій.

Теоретичне значення роботи полягає в подальшому дослідженні мовних реалій як об'єкта дослідження перекладознавства та визначенні способів прояву національно-культурної специфіки через мову. Основні положення та висновки сприяють глибшому розумінню принципів перекладу українських лінгвокультурних реалій англійською та німецькою мовами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в подальшому дослідженні специфіки перекладу українських лінгвокультурних реалій німецькою та англійською мовами. Результати нашого дослідження можуть бути застосовані в написанні наукових робіт та послужити базисом для створення методичних посібників.

Мета та завдання дослідження зумовили **структуру** нашої роботи, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінок, із них 74 сторінки – основного тексту.

ВИСНОВКИ

Отже, загалом передача реалій є важливою і складною проблемою перекладу. Читання зарубіжної літератури є одним із засобів пізнання культури іншої країни, а слова-реалії відображають соціокультурні аспекти картини світу, тому до цього питання слід підходити максимально відповідально. Аналізуючи наше дослідження ми прийшли до наступних висновків:

1. Аналізуючи запропоноване науковцями визначення поняття реалії та його характеристику, приходимо до висновку, що реалії – це всі слова, які відображають культурні явища, які притаманні лише цій культурі і не зустрічаються в інших культурах. Реалія може відображати будь-які сторони життя людини: соціальні, політичні, побутові, сімейні, географічні, адміністративні тощо. У даній роботі було проведено аналіз ролі реалій у системі безеквівалентної лексики та їх важливості для збереження автентичності та національного колориту текстів. Реалії відображають особливості культури, історії та традицій конкретного народу, і вірне їхнє передавання є завданням перекладача.

2. Класифікація реалій передбачає поділ їх на різні категорії в залежності від сфери життя, до якої вони відносяться. Серед класифікацій можна виділити географічні, історичні, соціокультурні та інші типи реалій. Ця класифікація допомагає систематизувати реалії та визначити їхню роль у тексті.

3. Питання дослідження перекладів реалій залишаються відкритими. Це пов'язано не лише з різними поглядами перекладачів на проблему, а й з великою кількістю факторів і нюансів, які впливають на їх вирішення.

Проблема перекладу реалії лягла в основу нашої наукової праці. По суті, питання складається з кількох спірних моментів. Багато перекладачів сперечалися й досі сперечаються щодо тлумачення самого поняття «реалія». Існує багато суперечливих думок щодо класифікації реалій (за якою ознакою слід розподіляти групи лінгвістичних одиниць, що розглядаються). Не менш

спірним є питання про спосіб безпосередньої диференціації та розмежування реалій в перекладі.

Майже всі методи перекладу реалій можна назвати загальноживаними, однак, підсумовуючи все вищесказане, слід зазначити, що, незважаючи на позитивні сторони вищевказаних методів, при перекладі завжди потрібно враховувати їх обмеження.

У цій роботі перераховані та детально розглянуті найпоширеніші прийоми перекладу основних реалій. Однак через різноманітність цих мовних одиниць та їх відповідних характеристик способи передачі реалій мовами перекладу можуть відрізнятися та збігатися.

Перекладачі обирають ту чи іншу техніку, спираючись на власне перекладацьке чуття, а також на отримані під час роботи знання та досвід, тому, незалежно від теоретичних досліджень, у більшості випадків вирішальне слово залишається за практикою.

4. Аналіз реалій в новелах Василя Стефаника та їх перекладу німецькою та англійською мовами показує, що в більшості випадків перекладач намагався знайти стилістичні ключі, щоб знайти найкращий варіант. Наприклад, в англійському перекладі новел В. Стефаника, перекладачі підкреслюють художній стиль автора, та в окремих прикладах він присутній в інтенсифікації образів. Проте спостерігалися й певні прорахунки – розгалужені тлумачення лексичних реалій В. Стефаника звучали неприродно. Ці поодинокі випадки жодним чином не впливають на авторитет його новел в англійському культурному просторі, вони більшою мірою визначаються творчою індивідуальністю того чи іншого перекладача.

Тематичні групи реалій у перекладі англійською мовою новел Василя Стефаника «Камінний хрест» включають географічні назви, імена персонажів, назви рослин та тварин, а також об'єкти культурної спадщини.

Ми вбачаємо перспективи для подальших досліджень, аналізуючи інші лексико-стилістичні переваги (діалектизми, вставні слова, правила дикції) англійського перекладу новел В. Стефаника.

5. Порівнюючи специфіку перекладу творів Василя Стефаника німецькою та англійською мовами, можна констатувати, що кожна мова відтворює твори автора з урахуванням власних лінгвокультурних особливостей. Німецька мова, незважаючи на свої особливості, спроможна передати есенцію та глибину творчості Василя Стефаника, забезпечуючи доступ до його творів більшій аудиторії.

Способи перекладу реалій німецькою мовою різноманітні і вимагають від перекладачів творчого підходу та ретельного вивчення мовних та культурних особливостей. Використання транскрипції, калькування, переведення аналогів, локалізація, вибір еквівалентів та адаптація – це інструменти, які дозволяють передати реалії в перекладі німецькою мовою. Кожен із них може бути використаний в залежності від контексту та завдань перекладу.

6. Збірка новел «Кленові листки» характеризується тим, що містить величезну кількість описів життя в українських селах західної України, що і по цей день відзначаються колоритністю своїх звичаїв та міцністю своїх традицій. За основу дослідження ми взяли переклад збірки Василя Стефаника «Кленові листки» виконаний Марією Скрипник. Вона в своєму перекладі використала різні способи відтворення, наприклад: транскрипцію; комбіновану реномінацію; дескриптивну перифразу; ситуативний відповідник та інші.

Дослідження лексико-семантичних реалій в збірці новел Василя Стефаника «Кленове листя» дало змогу отримати кількісні та контекстні дані про вжиток іменникової лексики. Аналіз знайдених реалій підтвердив антропоцентричне спрямування тематики новел, адже переважна більшість іменників позначають людину, зокрема родинні зв'язки, рід занять та оцінні назви людей.

7. Оскільки проза В. Стефаника експресивна і насичена реаліями, фразеологізмами, порівняннями, її переклад важко наблизити до семантики мови оригіналу, оскільки повністю або частково втрачається авторський стиль, національний колорит оригінального тексту відтворюючи сигніфікативний аспект цільовою мовою.

Із здійсненої нами добірки національно маркованих одиниць новел В. Стефаніка встановлено, що перекладачі використовували різноманітні способи перекладу реалій задля досягнення повноцінної рівноваги між оригіналом і його текстом англійською мовою. Лексичні одиниці предметів побуту, житла, їжі демонструються в різних перекладах. Декілька вибраних одиниць демонструють, що використання транскрипції з додатковим поясненням у виносці є звичайним під час перекладу, коли розповідь вимовляється або пишеться вперше, транскрибовані слова потім пояснюються внизу сторінки, виділивши їх курсивом.

8. При перекладі мовних елементів у стилістичному реєстрі обидва переклади іноді використовують стилістичну інтенсифікацію та стилістичну заміну. Найчастіше стилістичні недоліки виникають через різницю в мовних системах оригіналу та перекладу, насамперед, неможливість еквівалентного відтворення діалектного мовлення, яке є текстовим втіленням художнього світу українського митця. Для відтворення розмовності тексту оригіналу використовуються такі перекладацькі трансформації, як транспозиція та семантика на рівні конотації, відтворення розмовної мови та національних, культурних реалій здійснюється за допомогою прийомів нейтралізації, а також використовуються компенсаторні компоненти для пошуку стилістичних і семантичних відповідників.

Так, порівняльний аналіз перекладу новел В. Стефаніка англійською та німецькою мовами свідчить про прагнення перекладача англійською мовою передати переважно адекватність мовного стилю оригінального твору, тоді як перекладачі німецькою переважно прагнули компенсувати його семіотичні компоненти. Тому переклад німецькою містить більше розмовно-маркованих лексичних одиниць, що, однак, не дає змоги стверджувати про еквівалентність народно-розмовної репрезентації автора, до якої перекладачі хотіли максимально наблизитися потугами німецької мови.